Bildte

Bollhusmöte och blodsgemenskap

Ola Larsmo i intervju om SD:s rötter och de intellektuellas skuld

BILD: IZABELL NORDFJELL/TT

Sveriges politiska karta är under förändring. SD är i dag landets näst största parti och tar allt fler väljare från Moderaterna, men även från arbetarklassen. Tankegodset bakom detta måste spåras till 1930-talets fascistiska klimat – där Uppsala spelade en inte oviktig roll, berättar Uppsalaförfattaren Ola Larsmo.

Under årets första hälft har priserna regnat över Uppsalaförfattaren Ola Larsmo. Sedan romandebuten 1983 har han publicerat en rad böcker, som på senare år ofta har byggt på historiska händelser. Det senaste verket ”Swede Hollow” från 2016 berättar om olyckligt lottade svenska Amerikamigranter och har hyllats unisont. Ola Larsmo har belönats med DN:s kritikerpris Lagercrantzen, Vilhelm Moberg-priset, Delblancpriset och i juni till och med den kungliga medaljen Litteris et artibus. Men det är inte därför ETC Uppsala träffar honom för en intervju, i centrala Uppsala.

Det rör på sig ordentligt i den svenska politiken. Moderaterna (M) har tappat allt fler väljare till Sverigedemokraterna (SD) och öppnade i januari upp för ett samarbete. Samtidigt har SD trots de nazistiska rötterna under våren blivit Sveriges näst största parti, även i tidigare socialdemokratiska väljargrupper. Hur har det kunnat bli så?

Blickar tillbaka till 30-talet

Ola Larsmo gav en förklaring redan för ett år sedan i ”De intellektuellas förräderi?”, en antologi som kom ut samtidigt som ”Swede Hollow”. Han menar att vår analys måste blicka ända tillbaka till 1930-talets politiska klimat. Då fanns det en stor, fascismen alltmer närstående organisation vid namn Sveriges Nationella Förbund (SNF).

– När man talar om dåtidens svenska nazism menar man ofta gatunazisterna, som var farliga men ganska stolliga. Man brukar nöja sig med att beskriva dem som en minoritet, som aldrig kom in i riksdagen. Men SNF hade 1934–1936 tre fascistiska riksdagsledamöter i den andra kammaren, säger Ola Larsmo.

I stället för att marschera runt i stövlar samlade SNF lite finare slags svenskar från de högerkretsar, som var emot demokratiseringen. Organisationen hade som mest 30 000 medlemmar. SNF stod under en tid nära Allmänna valmansförbundet, föregångare till dagens M, men den starka fascismen fick AVF att bryta med organisationen 1934. Fem år senare låg SNF-universitetsstudenter dock bakom en högljudd möteskampanj, för att stoppa judiska akademiker från Nazityskland att komma till Sverige.

Fick fina poster inom Högerpartiet

I Uppsala resulterade denna kampanj i det ökända Bollhusmötet i februari 1939, som Ola Larsmo även har skildrat i sin bok ”Djävulssonaten” från 2007. Där röstade studenterna vid en allmän sammankomst nej till mottagande av judiska läkare. Nätverket av SNF-Uppsalastudenter som var drivande bakom denna sammankomst låg även 1940 bakom den uppmärksammade högerextrema skriften ”Den svenska linjen”. Efter det släppte Högerpartiet in dessa tidigare utfrysta SNF-Uppsalastudenter i partiet igen, sannolikt för att man såg dem som framtidsmän i ett Europa styrt av Nazityskland.

– Sedan vände kriget. Men man kastade inte ut dem från partiet, utan lät dem stanna kvar på något mindre viktiga poster istället. Man städade aldrig ut kring dessa idéer i Högerpartiet, säger Ola Larsmo.

Uppsalastudenterna gjorde karriärer via eller inom partiet, som konsult i näringslivet, som byråchef på Arbetsmarknadsstyrelsen, mångårig kommunfullmäktigepamp för Moderaterna, och så vidare. Flera av dem fortsatte verka som ideologiska opinionsbildare ända fram till 1980-talet, och kritiserade till exempel bojkotten mot Apartheid-Sydafrika och såg med förståelse på Chiles Pinochetdiktatur.

När man talar om dåtidens svenska nazism är det ofta om gatunazisterna.

Ola Larsmo menar att M aldrig rett ut spänningen mellan sin egen högergren, som inte såg den sortens bakgrund som problematisk eller något att bråka om, och den sida av partiet som lockat till sig mer antirasistiska marknadsliberaler. Nu drabbas man av konsekvenserna – och partiet spricker. M har i flera år sett många traditionella väljare gå över till SD, och efter att M-ledaren

Ola Larsmo menar att Moderaterna aldrig har gjort upp med sitt mörka förflutna. Nu drabbas man av konsekvenserna – och partiet spricker.

BILD : IZABELLE NORDFJELL/TT

BILD: TT

Anna Kinberg Batra började flirta med SD har även många nyliberaler gett sig av till Centerpartiet, som i dag uppvisar rekordstort väljarstöd. Utvecklingen förändrar den svenska politiska kartan.

Folkhemmet som begrepp

Men i slutet av juni visade en SVT/Novus-väljarbarometer att SD för första gången även är störst parti bland arbetare, ett traditionellt socialdemokratiskt fäste. Så hur kan SD locka folk från både högern och vänstern? Enligt Ola Larsmo måste vi då gå hela vägen tillbaka till statsvetaren Rudolf Kjellén (1864–1922), som var professor skyttean vid Uppsala universitet. Han lanserade idéer om ”folksjälen” som inspirerat extremhögern från SNF ända fram till SD, och var den förste att mynta ”folkhem” som begrepp.

– Per Albin Hansson gjorde det briljanta att stjäla detta begrepp och fylla det med ett demokratiskt innehåll. Vad SD sedan har gjort, är att de blåst liv i Kjelléns ursprungliga idé om att du har vissa rättigheter därför att du ingår i en blodsgemenskap. Luckrar du upp den gemenskapen, så försvinner dina rättigheter.

Enkelt och effektivt budskap

SD:s budskap är att svenskarna kommer att förlora sitt folkhem, sin välfärd och sina medborgerliga rättigheter, ifall vi måste respektera mänskliga rättigheter och släppa in flyktingar i landet som kostar pengar att hjälpa. Det är ett budskap som är både enkelt och effektivt. Lyckas SD fortsätta slå in en kil mellan olika rättigheter kan de kapa åt sig ett ännu större väljarstöd innan valet nästa år. Frågan är vad det på sikt betyder för den svenska demokratin, som de flesta svenskar i dag tar helt för given.

– Det intressanta och otäcka med det här är att vi ser idéer dyka upp igen, som förknippades med det sista försöket att stoppa demokratins genombrott, säger Ola Larsmo. Om man inte reder ut sin historia – till höger eller vänster – kommer den tillbaka och hugger dig i ryggen.

Joakim Medin